

Vladislava Ignjatov

Narodni muzej Zrenjanin

Srbija

vanja1406@hotmail.rs

Izložba *Kultura sećanja: ko ne pamti, iznova proživljava* u Narodnom muzeju Zrenjanin

Narodni muzej u Kraljevu je 15. oktobra 2015. godine, u znak sećanja na stradanje civilnog stanovništva u masovnoj odmazdi oktobra 1941, realizovao izložbu pod nazivom *Kultura sećanja: ko ne pamti, iznova proživljava*, čije autorke su Silvija Krejaković, istoričar, i Suzana Novčić, istoričar umetnosti, obe muzejski savetnici kraljevačkog Narodnog muzeja. Usledilo je gostovanje izložbe u nekoliko muzejskih prostora u Srbiji (Narodni muzej Zrenjanin i Narodni muzej Kragujevac 2016; Muzej Vojvodine u Novom Sadu, 2017.) Prema sporazumu o saradnji sa Muzejem narodne osloboditve u Mariboru, autorke izložbe obavljaju pripreme za njeno gostovanje u septembru 2018. u slovenačkom muzeju, referentnom kada je tema ratnog stradanja u pitanju.

Izložbom *Kultura sećanja: ko ne pamti, iznova proživljava*, Istorijaskog odeljenja i Odeljenja istorije umetnosti kraljevačkog Muzeja, 9. maja 2016. godine je u Salonu Narodnog muzeja u Zrenjaninu obeležen Dan pobeđe nad fašizmom u Drugom svetskom ratu. Izložbu je otvorio Miodrag Cvetić, muzejski savetnik u penziji, dugogodišnji rukovodilac Odeljenja novije istorije i Zbirke Radnički pokret i NOB u Narodnom muzeju Zrenjanin. Ovo je ujedno bilo i prvo gostovanje ove izložbe, koje su autorke realizovale u saradnji sa Vladislavom Ignjatov, kustosom zrenjaninskog Muzeja. U periodu od 9. maja do 25. juna 2016. godine postavku je pogledao 2.081 posetilac.

Izložba se bavi, kao što i sam njen naziv govori, prevashodno načinom na koji pamtimo i sećamo se jednog strahovitog događaja, koji je promenio istoriju ovoga grada, strukturu njegovog stanov-

ništva, ali pre svega razorio lične i porodične živote. Univerzalnost teme inspirisala je dva odeljenja muzeja u Kraljevu – Istorijsko odeljenje i Odeljenje istorije umetnosti, a polazište istraživanja oko kulture sećanja, kako autorke Krejaković i Novčić ističu, usidreno je u samom istorijskom događaju – streljanju civilnog stanovništva na najvećem stratištu u Kraljevu, u oktobru 1941. U periodu od 15. do 20. oktobra 1941. godine, u ovom gradu je streljano 2.194 talaca na gubilištu u Lageru, uzrasne dobi između 25 i 55 godina. Među žrtvama je bilo i osoba mlađih od 18 godina. Masovna odmazda nad civilnim stanovništvom u Kraljevu predstavlja ratni zločin protiv čovečnosti, koji je u Drugom svetskom ratu počinila regularna nemačka vojska – Vermaht.

Na izložbi su predstavljeni autentični tragovi vezani za bivši život stradalih, civila različitog porekla – iz Slovenije, Bosne, Hrvatske, sa Kosova i Metohije, koji su u Kraljevu nalazili mesto zaposlenja i boravišta između dva svetska rata, ili pak izbegličko utočište tokom rata. Pri retuširanju slike stradanja u Kraljevu 1941, u više izložbenih celina predstavljeni su autentični lični i porodični dokumenti, fotografije, spiskovi streljanih, originalni umetnički i drugi predmeti. U krvavom oktobru 1941. godine streljano je 39 osoba iz ondašnjeg Velikog Bečkereka (Petrovgrada) i okoline, koji su zbog službe otišli u Kraljevo i koji su u njemu živeli. Susret publike u Zrenjaninu, među kojom i članova porodica streljanih talaca u Kraljevu, sa imenima bližnjih na stranicama spiska streljanih i poginulih iz Žičkog sreza (iz 1942), koje su autorke osmislile u formatu panoa, bio je potresan i upečatljiv.¹ Gostovanja u drugim muzejima – neposredna komunikacija i interakcija sa publikom preko ličnih i porodičnih povesti, na primeru 39 streljanih osoba sa područja Zrenjanina, odnosno 50 streljanih Slovenaca – uspostavila su misiju izložbe, a to je baštinjenje zajedničke prošlosti.

Pored narativa preživelih talaca i porodica koje su izgubile bližnje, te autentičnih istorijskih izvora, izložba se bavi i različitim ispoljavanjima kulture sećanja o oktobarskoj tragediji. Same autorke, kroz svoju postavku, ističu važnost odnosa realne, a dovoljno strašne dimenzije tragedije i komemoracija, prilikom kojih se kroz političke govore politizovala prošlost. Tako su na samoj postavci, pored mape zločina, kao i istorijskih podataka iz istraživanja o njegovim žrtvama, predstavljeni i načini na koji se prošlost memorijalizovala.

¹ NMK, *Spisak stradalih u Žičkom srezu*, Načelstvo okruga Kraljevo, 28. maj 1942. (Inv. br. 89). Celokupan Spisak, kao izvor, publikovan je u zborniku radova: *Kraljevo oktobra 1941*, Narodni muzej Kraljevo, 2003. Zbornik je dostupan na sajtu kraljevačkog muzeja: www.nmkv.rs; media.nmkv.rs/izdavastvo/Kraljevo-oktobar-1941.pdf

Fokus izložbe usmerava se na radove umetnika iz bivše Jugoslavije koje su Kraljevu poklonili etablirani umetnici, kao što su Miodrag B. Protić, Cuca Sokić, Voja Stanić, a među kojima i slovenački umetnici: Maksim Sedej, Miha Maleš, Oton Polok, Maksim Gaspari, Vlado Potočnik, Ivan Kos, Janez Knez i drugi.

Inspirisani težinom tragedije u Kraljevu, ovi umetnici su sedamdesetih godina 20. veka poklonili svoje radove za planirani muzej u Spomen-parku. Međutim, muzej nije zaživeo usled nedostatka materijalnih sredstava, ali su ostale slike kao svedoci, i one danas čine jedinstvenu zbirku Umetničkog odeljenja Narodnog muzeja Kraljevo. Na izložbi u Zrenjaninu prezentovano je oko 40 radova – slika, grafika i crteža.

Uz izložbu *Kultura sećanja: ko ne pamti, iznova proživljava* predstavljen je i katalog istoimenog naslova, koji sadrži 12 podnaslova: Mapa zločina; Arhive pamte, a spomenici zaboravljaju; „Zatočnici“ brojeva: žrtve kao nečujni učesnici istorije; Eho traume i sećanje: osvrt na prošlost; Mesta sećanja; Memorijalni prostor: postavljanje scene i izbor datuma za jednu tragediju; Konstrukcije pamćenja: politizacija prošlosti; Pred izazovima: historiografija i „kultura sećanja“; Od spomena do zaborava: jugoslovenski slikari za spomen-park u Kraljevu; Sistem umetnosti socijalističkog modernizma i memorijalni parkovi kao mutantske strukture nove epohe; Ništa nije tako nevidljivo kao spomenici; Istorija – noćna mora umetnosti. U katalogu je dat i spisak umetnika i delâ iz Zbirke „Jugoslovenski autori za Spomen-park u Kraljevu“, kao i fotografije pomenutih umetničkih dela. Bogato ilustrovan i sadržajan katalog, kao i sama postavka, šalje jasnu i snažnu poruku.

Kako su se među streljanima u oktobarskoj tragediji našli i meštani sa zrenjaninskog područja, nije slučajno što je izložba *Kultura sećanja: ko ne pamti iznova proživljava* imala svoje prvo gostovanje baš u ovome gradu i što je njenim otvaranjem obeležen Dan pobeđe nad fašizmom. Izložba je na neki način bila i prilika da se Kraljevo i Zrenjanin tešnje povežu, budući da je „krvavi oktobar“ zapravo traگیčna spona koja povezuje ova dva grada.